

Agora - Kreatív közösségi háló I. – Célterületi közösségfejlesztés

Projekt által érintett célterület közösségi tevékenységének történeti feltárása

Szombathely – 5. célterület

1) Célterületi keret

Érintett városrész és lehatárolás

A vizsgálat tárgyát képező 5. célterület Szombathely déli városrészéhez tartozik, amely több, történetileg és szerkezetileg is eltérő városrészi egységet foglal magába: az Ifjúsági lakótelepet, a Petőfi- és Sallai-telepet, valamint a Gyöngyöshermán, Szentkirály, Újperint és Szőlős városrészeket. A terület a város belső és külső gyűrűje közé illeszkedik, átmenetet képezve az urbánus és a kertvárosi, illetve részben falusias zónák között.

A cselekvési tervben rögzített lehatárolás a következő főbb tengelyek mentén értelmezhető: Szent Flórián körút – Károly Róbert utca – Diófa utca – Újvilág utca – Rumi út – Rumi külső út – Bogát fasor – Oroszlán utca – Vasútvonal – Szent Gellért utca – Hunyadi János utca – Németújvár utca – Rumi út, valamint a Újperint, Sallai-telep és Petőfi-telep által határolt térség.

E terület társadalmi és építészeti heterogenitása a közösségi élet fő jellemzője is:

- az Ifjúsági lakótelep a szocialista városépítés egyik legmarkánsabb öröksége,
- a Gyöngyöshermán–Szentkirály térség hagyományosan falusias szerkezetű, erős közösségi gyökerekkel,
- míg a Petőfi- és Sallai-telep ipari múltú, munkástelepi jellegű zónák,
- az Újperint és Szőlős térsége pedig kertvárosi és zöldövezeti lakókörnyezetként kapcsolódik a város szövetébe.

A célterület e sokszínűsége adja közösségi arculatának különlegességét: a lakótelepi és falusi életformák keveredése, a civil szervezetek és egyházi közösségek szoros jelenléte, valamint az egyre aktívabb fiatal családok réteg együttese.

A feltárás célja és szakmai kerete

A történeti feltárás célja az volt, hogy feltérképezze a városrész közösségi életének fejlődését, különös tekintettel a helyi civil szervezetek, egyházi közösségek és lakossági kezdeményezések szerepére.

A vizsgálat három fő kérdéskör köré épült:

1. Hogyan alakult ki és hogyan változott az Ifjúsági lakótelep és környező városrészek közösségi élete az elmúlt évtizedekben?
2. Milyen szerepet játszottak a közösség-szervezésben az intézményi, civil és egyházi szereplők?

3. Milyen közösségi minták és identitáselemek maradtak fenn, amelyek a jövőbeni fejlesztések alapját képezhetik?

A feltárás illeszkedik a TOP Plusz 3.2.1–23 „Fenntartható humán fejlesztések – ESZA” pályázati felhívás kötelező tevékenységeihez, amely előírja a célterületi közösségi tevékenységek történeti dokumentálását, közzétételét és archiválását, közművelődési, muzeális és könyvtári partnerek bevonásával.

A szakmai megvalósítás koordinátora az AGORA Savaria Nonprofit Kft., partnerekkel: a Berzsényi Dániel Könyvtár, a Savaria Múzeum, valamint a helyi civil és egyházi szervezetek (pl. KISZ Lakótelepért Egyesület, Gyöngyöshermán–Szentkirály Polgári Kör, Szentkirályi Plébánia, Karitás Hársfa-ház). A projekt célja nem csupán a múlt feltérképezése, hanem a helyi tudás és közösségi önazonosság megőrzése és újraértelmezése.

2) Közösségi élet idővonala

A Déli városrész – központjában az Ifjúsági lakóteleppel – Szombathely egyik legösszetettebb történetű területe. Térszerkezete és közösségi élete az elmúlt hatvan évben többször átalakult: az ipari alapú városfejlesztés, a lakótelepi építkezések, majd a kertvárosi növekedés és a civil szerveződések mind új korszakot hoztak. A városrész története jól szemlélteti, hogyan vált a szocialista korszakban létrejött lakótelep egy sokszínű, zöld, civil és egyházi hálózattal átszőtt közösséggé.

1960–1970 – Az Ifjúsági lakótelep építése, a szocialista városfejlesztés időszaka

Az 1960-as évek elején Szombathely iparosításának és városfejlesztésének egyik kulcseleme volt az új lakóterületek létrehozása. Ebben az időszakban indult az Ifjúsági lakótelep építése, amelyet a városi tervezők a korszak szocialista városépítési elvei szerint alakítottak ki. A lakótelep neve is utalt céljára: fiatal munkás- és értelmiségi családok számára épült, akik a város új ipari üzemeiben – például a Kőszegi úti ipari övezetben vagy a közeli vasúti telephelyeken – dolgoztak.

A telep szerkezete a korszak lakótelepi mintáját követte: négy- és ötemeletes blokképületek, köztük zöldterületek, játszóterek és alapellátó intézmények. Ekkor épült az Ifjúsági utcai iskola, több óvoda és kisbolt, valamint a központi játszótér, amely a korai lakóközösségek természetes találkozóhelyévé vált. Az első évtized közösségi életét a „szomszédsági kapcsolatok és a fiatal családok önszerveződése” jellemezte – a lakók egymást segítve alakították ki a házigyári környezethez illeszkedő, közösségi életmódot.

1980–1990 – A helyi közösségi élet megszilárdulása

A nyolcvanas években a Déli városrész közösségi szerkezete megerősödött. Az Ifjúsági lakótelep ekkorra teljesen kiépült, és megjelentek a stabil lakóközösségek. A közösségi élet fő terepei az iskolák, szakszervezeti és munkahelyi klubok, valamint a lakótelepi tanácsi bizottságok voltak.

A városrészben több szervezett kulturális és sportprogram működött – köztük lakótelepi majálisok, házgyári sportnapok, ifjúsági estek és zenés klubok. A közösségi kezdeményezések jellemzően „alulról szerveződő, de intézményi háttérrel támogatott” formában működtek: a tanácsok és a helyi iskolák segítették a lakossági aktivitásokat.

A korszak végére az Ifjúsági lakótelep már önálló közösségi arculattal bírt – a lakók között kialakult az úgynevezett „ifjúságis identitás”, amely az összetartásra és a városrészhez való büszke kötődésre épült.

2000–2010 – Civil szervezetek és közösségi egyesületek megjelenése

A rendszerváltást követő időszakban a korábbi tanácsai és szakszervezeti keretek megszűntek, de a közösségi igények megmaradtak. Ekkor kezdődött el a helyi civil szervezetek újjászerveződése és megerősödése, amelyek a lakosság önkéntes aktivitására és önszervező kezdeményezéseire épültek.

Ekkor alakult meg a KISZ Lakótelepért Egyesület, amely az Ifjúsági lakótelep közösségi fejlesztéseit és rendezvényeit szervezte; a Gyöngyöshermán–Szentkirály Sportegyesület (SE), amely a sport és a szabadidős programok szervezésében vált meghatározóvá; valamint a Polgárőrség helyi egysége, amely a közbiztonságot és a lakótelepi szolidaritást erősítette. Ezzel párhuzamosan a hagyományos közösségek – különösen a Gyöngyöshermáni és Szentkirályi Polgári Körök – is újraéledtek, immár civil jogi formában.

A 2000-es években megjelent a „városrész önszerveződő civil kora”: a helyi egyesületek átvették a korábbi intézményi közösségszervezés szerepét. Kiemelt témáik voltak a sport, a helytörténet, a környezetvédelem és a szociális önszervezés, ami előrevetítette a későbbi zöld és családi irányultságú programokat.

2010–2020 – Új lakóparkok, fiatal családok megjelenése; egyházi és civil hálózat aktivizálódása

A 2010-es években a Déli városrész lakosságszerkezete ismét átalakult. Megjelentek az új lakóparkok és családi házas övezetek, különösen a Rumi út, Szőlős és Újperint térségében. A beköltöző fiatal családok új közösségi igényeket hoztak: gyermek- és családi programokat, szabadtéri eseményeket, közösségi sportlehetőségeket.

A korábbi lakótelepi szerveződések mellé ekkor léptek be aktív szereplőként az egyházak és karitatív közösségek: a Szentkirályi Plébánia közösségi csoportjai, a Karitás Hársfa-ház szociális szolgáltatásai és családi programjai, valamint a Gyöngyöshermán–Szentkirályi Egyesület új ifjúsági és kulturális kezdeményezései.

E korszakban a Déli városrész közösségi élete már többközpontúvá vált:

- az Ifjúsági lakótelep maradt a legnagyobb lakóterület,
- a Gyöngyöshermán–Szentkirályi övezet a hagyományos közösségi élet bázisa,
- míg az Újperinti és Szőlői térségek a fiatal családok közösségi tereivé fejlődtek.

2020–2025 – Részvételi fórumok, családi programok, környezettudatos kezdeményezések

A legutóbbi években, a TOP Plusz projekt keretében, a városrészben új közösségi formák erősödtek meg. A korábbi civil szervezetek, egyházi közösségek és önkormányzati szereplők között rendszeres részvételi fórumok és lakossági beszélgetések indultak. A helyi programok egyre inkább a fenntarthatóság, környezettudatosság és családi közösségfejlesztés témáira épülnek.

Megjelentek a „Zöld városrész” és „Gyöngyös-patak menti közösségek” kezdeményezései, amelyek a természetes zöldfelületeket – a patakpartot, parkokat és játszótereket – közösségi térként is értelmezik. Ezzel párhuzamosan az AGORA koordinálásával elindultak a részvételi programok: lakossági interjúk, ifjúsági fórumok, helytörténeti gyűjtések, amelyek a városrész közösségi önismeretét és identitását erősítik.

A fiatal családok bevonásával újraéledt az a közösségi aktivitás, amely az 1970-es években a lakótelep építését kísérte – de ma már önkéntes, civil és zöld szemléletű formában. A Déli városrész így a 2020-as évekre a városi közösségi megújulás egyik mintaterületévé vált: múltját megőrző, de jövőorientált közösségként fejlődik tovább.

Az Ifjúsági lakótelep és környező városrészek története hat évtized alatt a tervezett ipari lakóövezetből egy önszerveződő, zöld és családcentrikus közösségi térséggé alakult. A helyi közösségi élet folyamatos megújulása – a lakótelepi szomszédsági formáktól a modern civil és környezeti programokig – azt mutatja, hogy a Déli városrész közössége képes alkalmazkodni és újraértelmezni saját identitását. A városrész ma már nemcsak épített, hanem társadalmi és kulturális értelemben is a „szombathelyi közösségi mozaik” egyik meghatározó darabja.

3) Fő témák és közösségi tanulságok

A Déli városrész – középpontjában az Ifjúsági lakóteleppel – Szombathely egyik legösszetettebb társadalmi és közösségi térszerkezetével rendelkezik. A terület különböző karakterű településrészeket fog össze: a sűrűn beépített lakótelepi zónát, a kertvárosi területeket és a hagyományos falusias övezeteket. Ez a sokféleség a városrész legnagyobb kihívása, ugyanakkor legfőbb erőforrása is – a közösségi életben és identitásban a „többrétegűség” adja az összetartozás alapját.

A közösségi feltárás során öt olyan fő témát azonosítottunk, amelyek meghatározzák a városrész társadalmi működését, múltját és fejlődési lehetőségeit.

T1 – Többrétegű városrész: lakótelep, kertváros és falusi mikroegységek együttélése

A Déli városrész egyik legmeghatározóbb sajátossága a térbeli és társadalmi sokszínűség. Az Ifjúsági lakótelep a város modernista örökségének része, a Petőfi- és Sallai-telepek a 20. század első felének ipari munkástelepi múltját idézik, míg Gyöngyöshermán, Szentkirály, Újperint és Szőlős hagyományos falusias vagy kertvárosi szerkezetet őriz.

Ezek a különböző szövetek nem elkülönülten, hanem egymásra épülve élnek. A lakótelepi infrastruktúra, az új lakóparkok és a régi településmagok egymást kiegészítő funkciókat látnak

el: a lakótelep adja a szolgáltatási háttérrel, a kertváros a családi, nyugodt lakókörnyezetet, a falusi egységek pedig a közösségi hagyományokat és a szomszédsági összetartást.

A városrész identitása így nem egyetlen központ köré szerveződik, hanem mozaikszerű: több közösségi gócpontból, kisebb magokból épül fel. Ez az együttélés mintát ad arra, hogyan tud a városi és falusi életforma közösségi szinten harmonikusan kapcsolódni – a szombathelyi városfejlődés egyik ritka példájaként.

T2 – Helyi közösségek hálózata: civil és egyházi együttműködés

A Déli városrész közösségi életének motorja az erős civil és egyházi jelenlét, amely a közösségi önszerveződés történeti folyamatosságát biztosítja. A lakótelepi múltból kinövő KISZ Lakótelepért Egyesület a helyi identitás és lakókörnyezet fejlesztésének képviselője, míg a Gyöngyöshermán–Szentkirály Polgári Kör és a Szentkirályi Plébánia az egyházi-közösségi hagyományokat ápolják.

Az utóbbi években újabb szereplők is megjelentek, mint a Szőlősi Patrióták vagy a Karitás Hársfa-ház, amelyek a társadalmi felelősségvállalás és szociális segítségnyújtás terén váltak meghatározóvá.

Ezek a szervezetek nem egymás versenytársai, hanem egy közösségi háló elemei, amelyek különböző témákban – kultúra, szolidaritás, környezetvédelem, családi élet – erősítik egymást.

A közösségi interjúk tanúsága szerint a civil és egyházi szervezetek bizalmi bázist jelentenek a lakosság számára. Sok helyi lakó ezekhez az egyesületekhez kapcsolódva találja meg a közösséghez tartozás érzését. Ez a hálózatos működés a városrész egyik legnagyobb értéke, és egyben alapja a jövőbeli együttműködéseknek is.

T3 – Hiányzó közösségi terek: a közösségi élet szétszórt helyszíneken zajlik

A közösségi feltárás egyik legmarkánsabb tanulsága a fizikai közösségi infrastruktúra hiánya. A Déli városrészben jelenleg nincs olyan, mindenki számára hozzáférhető, önálló művelődési ház vagy közösségi központ, amely folyamatosan képes lenne befogadni kulturális, civil vagy ifjúsági programokat.

A közösségi élet ezért szétszórt helyszíneken zajlik:

- plébániai közösségi termekben,
- iskolákban, sportlétesítményekben,
- civil egyesületi helyiségekben,
- és a szabadtéri zöldterületeken.

Ez a helyzet kettős hatású: egyrészt nehezíti az együttműködést és a programok koordinációját, másrészt viszont rugalmasságot és kreativitást is eredményezett. A helyi közösségek megtanultak alkalmazkodni – a városi parkokból, játszóterekből és templomudvarokból ideiglenes közösségi tereket alakítanak ki. A jövő egyik kulcskérdése, hogy ezeket a szétszórt aktivitásokat miként lehet egy közös közösségi struktúrába szervezni.

T4 – Hagyomány és megújulás: régi közösségek és új kezdeményezések találkozása

A Déli városrész különleges értéke, hogy a régi és új közösségi formák egymással párbeszédben vannak.

A korábbi évtizedekből fennmaradt szervezetek – például a Polgári Kör, a Gyöngyöshermán–Szentkirály SE vagy a KISZ Lakótelepért Egyesület – továbbra is aktívak, ugyanakkor mellettük megjelentek az új, modern szemléletű, környezeti és családi témákra építő közösségek.

Egyre jellemzőbb az a tendencia, hogy a régi közösségek nyitnak a fiatal generációk felé, és programjaikat az új életmódhoz igazítják: például szabadtéri rendezvények, környezetvédelmi napok, családi sportesemények formájában. A hagyományőrzés és a megújulás ilyen együttes jelenléte a városrész egyik legpozitívabb fejleménye – azt jelzi, hogy a közösség képes a folyamatos önmegújulásra, miközben tiszteletben tartja gyökereit.

T5 – Zöld tengely és közösségi élet: a Gyöngyös-patak és a Rumi út menti zöldsáv mint természetes közösségi tér

A Déli városrész közösségi életének „gerince” a Gyöngyös-patak menti zöld tengely, amely a Rumi út vonalától egészen a város nyugati határáig húzódik. Ez a természetes folyosó nemcsak környezetvédelmi szempontból fontos, hanem társadalmi és rekreációs funkciót is betölt.

A zöld sávban sétányok, játszótérek és sportpályák jöttek létre, amelyek mindennapi találkozási pontokként működnek. A helyi közösségek egyre gyakrabban használják e teret közösségi eseményekre: családi napokra, kerékpáros és futóversenyekre, környezetvédelmi akciókra. A Gyöngyös-patak partja így a városrész szabadtéri közösségi színterévé vált – hasonló szerepet tölt be, mint a belvárosban a Fő tér vagy a Nyugati városrészben a Csónakázótó.

A zöld tengely nemcsak térbeli, hanem szimbolikus összekötő is a városrész különböző karakterei között: a lakótelep, a kertváros és a falusias részek itt találkoznak. A patakpart köré szerveződő közösségi programok és fejlesztések ezért a jövő egyik legfontosabb városrészi integráló eszközei lehetnek.

A Déli városrész közösségi szerkezetét a sokszínűség, a hálózatos együttműködés és az alulról szerveződő aktivitás jellemzi. A közösségi tanulságok szerint a legnagyobb erő a helyi civil és egyházi hálózatban, valamint a természetes zöldterekhez kötődő életformában rejlik. A jövő fejlesztéseinek kulcsa az, hogy e különálló elemeket összekapcsolt, egymást erősítő közösségi rendszerként kezeljék – ahol a hagyomány, az önkéntesség és a környezettudat egymásra épülve formálja a városrész identitását.

4) Kiemelt helyszínek és mikrotörténetek

A Déli városrész közösségi élete több, egymástól különböző karakterű helyszín köré szerveződik.

Ezek a pontok nemcsak fizikai értelemben meghatározóak, hanem társadalmi és kulturális csomópontokként is működnek – ahol a városrész múltja, jelenkori élete és jövőképe találkozik. A következő helyszínek jól szemléltetik, miként alakult ki a közösségi aktivitás sokrétegű hálózata a városrészben.

KISZ Lakótelep és környéke – a közösségi élet régi magja

Az Ifjúsági lakótelep, amelyet a helyiek máig gyakran KISZ-lakótelepként emlegetnek, a déli városrész szimbolikus központja. Nevét az 1960–70-es években a Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség (KISZ) lakásépítési programjából kapta, amely a fiatal dolgozók lakhatását segítette. A lakótelep Szombathely egyik legkorábbi, tervszerűen kialakított városi lakóövezete volt: a modern urbanisztikai elvek és a közösségi térhasználat tudatos tervezése jellemezte.

A lakótelepi házak közötti belső parkok, játszóterek és iskolák már az 1970-es évektől a közösségi együttélés helyszínei voltak. A lakótelephez kötődő első lakóközösségek szervezték az „Ifjúsági Klub” és a „Lakótelepi Napok” eseményeit, ahol kulturális és sportprogramok egyaránt helyet kaptak.

A későbbi évtizedekben a KISZ Lakótelepért Egyesület folytatta ezt a hagyományt, a közösségi akciók (parkfelújítás, szemétszedés, családi napok) szervezésével. A lakótelep ma is a városrész „rég magja”: az itt élők összetartó közösséget alkotnak, és a lakótelepi múlt közös emlékezeti pontként szolgál. Ez a helyszín a városrész társadalmi identitásának egyik legerősebb forrása.

Szentkirályi Plébánia és közösségi ház – egyházi és szociális központ

A Szentkirályi Plébánia Szombathely egyik legrégebbi egyházi közössége, amely a középkori eredetű Szentkirály falu hagyományait viszi tovább. A plébánia nemcsak hitéleti, hanem társadalmi és közösségszervező funkciót is betölt. A templom mellett működő közösségi házban évtizedek óta zajlanak kulturális, karitatív és oktatási programok – hittanórák, ifjúsági klubok, jótékonyági akciók, kézműves foglalkozások.

A plébánia az utóbbi években a városrész egyik szociális bázisává is vált, együttműködve a Karitással és más civil szervezetekkel. Rendszeres ételosztásokat, adománygyűjtéseket és közösségi akciókat szerveznek, különösen az idősek és a hátrányos helyzetű családok támogatására.

A Szentkirályi Plébánia példája jól mutatja, hogy az egyházi intézmények a modern városi közösségfejlesztésben is integráló és partnerségi szerepet tudnak vállalni. Az egyház és civil szféra együttműködése itt nem formális, hanem napi gyakorlat, amely a helyi bizalomra és önkéntes munkára épül.

Gyöngyöshermán–Szentkirály SE és Polgári Kör – közösségi sport és hagyományörzés

A Gyöngyöshermán–Szentkirály Sportegyesület (SE) és a Polgári Kör a városrész civil életének két meghatározó pillére. A sportegyesület már a 20. század első felében működött, majd a rendszerváltás után újjáalakult, és ma is a városrész egyik legaktívabb közösségi szervezete. Az SE tevékenysége messze túlmutat a sporton: a pálya és a klubház egyfajta helyi közösségi tér, ahol családi napok, falunapok, főzőversenyek és jótékonyági programok zajlanak.

A Polgári Kör – a Szentkirályi hagyományörzés szellemi örököse – kulturális, történeti és identitásépítő tevékenységet folytat. Rendszeresen szervez előadásokat, közösségi fórumokat, helytörténeti sétákat és emléknapokat, amelyek hozzájárulnak a városrész múltjának feldolgozásához és a lakossági összetartás erősítéséhez.

E két szervezet működése jól példázza, hogy a sport és a hagyományörzés együtt képes erős közösségi identitást formálni, és generációkat kapcsolni össze.

Hársfa-ház (Karitás) – szociális és közösségi kezdeményezések bázisa

A Hársfa-ház, a Szombathelyi Egyházmegyei Karitás helyi központja, a városrész egyik legfontosabb közösségi és szociális bázisa. A ház nemcsak segítő szolgáltatásokat nyújt, hanem aktív közösségformáló tér is. Programjai között szerepelnek: ruhaosztások, családi rendezvények, önkéntes napok, valamint olyan közösségi akciók, amelyek a szociális érzékenységet és a társadalmi felelősséget erősítik.

A Hársfa-ház működésének külön értéke, hogy összekapcsolja a civil, egyházi és önkormányzati szereplőket. A közös projektek – például környezetvédelmi akciók vagy közösségi kertprogramok – lehetőséget adnak arra, hogy a helyi lakosság ne csak támogatóként, hanem aktív résztvevőként jelenjen meg.

A ház így nem pusztán segítő intézmény, hanem a szolidaritás és a közösségi összetartás szimbóluma a déli városrészben.

Petőfi-telep és Sallai-telep – ipari munkástelepek lokális identitással

A város déli peremén található Petőfi- és Sallai-telep a 20. század eleji ipari fejlődés idején jött létre, és ma is őrzi a korai munkástelepi közösségek hagyományait. Ezek a városrészek kis utcás, zártkertes szerkezettel épültek, a korábbi ipari üzemek (vasúti műhelyek, faipari telepek, mezőgazdasági üzemek) dolgozóinak lakóhelyeként.

A telepek sajátos lokális identitással bírnak: a lakosok erős személyes kötődéssel és generációs folytonossággal élnek. A helyi lakóközösségekben a mai napig működnek kis, informális szerveződések – közös karbantartási akciók, szomszédünnepek, faültetések –, amelyek a szomszédsági együttműködés klasszikus mintáit viszik tovább.

Ezek a telepek a városrész történeti emlékezetének részei, és ma is értékes példái annak, hogyan alakult ki Szombathelyen a munkás- és lakótelepi közösségi kultúra. A megőrzésük és közösségi bevonásuk a városrész identitásának hosszú távú stabilitását szolgálja.

A Déli városrész közösségi életének kulcshelyszínei – a KISZ-lakótelep, a Szentkirályi Plébánia, a Gyöngyöshermán–Szentkirály SE és Polgári Kör, a Hársfa-ház, valamint a Petőfi- és Sallai-telep – együtt alkotják a városrész társadalmi gerinchálózatát. Ezekben a terekben található a hagyomány, az önkéntesség és a modern városi életforma. Mindegyik helyszín más-más módon, de ugyanazt a funkciót tölti be: az összetartozás élményének megőrzését és újrateremtését.

E sokszínű helyi hálózat biztosítja, hogy a Déli városrész ne csupán lakóövezet, hanem élő, önszerveződő és szolidáris közösségi tér maradjon.

5) Közösségi adatgyűjtés eredményei (összegzés)

A Déli városrész közösségi életének feltárása során több forrásból származó információk kerültek feldolgozásra: közösségi interjúk, fókuszcsoportos beszélgetések, kérdőíves felmérések és intézményi dokumentumok. A vizsgálat célja az volt, hogy átfogó képet adjon a városrész társadalmi önszerveződéséről, a közösségi aktivitás mintáiról, valamint azokról a tényezőkről, amelyek elősegítik vagy éppen korlátozzák a közösségi részvételt.

Az adatgyűjtés során 10 közösségi interjú készült helyi civil vezetőkkel, pedagógusokkal, egyházi és sportközösségek képviselőivel; négy lakossági fórum és 101 kérdőív egészítette ki a kvalitatív információkat. Az eredmények három fő dimenzió köré rendeződtek: erősségek, gyengeségek és lehetőségek.

Erősségek

1. Élő civil háló és szervezeti aktivitás

A Déli városrész közösségi életének egyik legnagyobb erőssége a stabil, működő civil szervezeti háló, amely különböző témák mentén – sport, kultúra, hagyományőrzés, karitatív tevékenység – szervezi a lakosságot. A KISZ Lakótelepért Egyesület, a Gyöngyöshermán–Szentkirály Polgári Kör, a Szentkirályi Plébánia, a Hársfa-ház Karitász, valamint a helyi sportegyesületek évek óta stabil közösségszervező erővel bírnak.

Ezek az egyesületek nem csupán rendezvényeket tartanak, hanem tartós kapcsolathálókat is fenntartanak a lakosok között, ami különösen fontos a lakótelepi és falusias közösségek együttélésében.

2. Aktív sportélet és közösségi rekreáció

A Gyöngyöshermán–Szentkirály Sportegyesület (SE) és a helyi sportpályák közösségszervező szerepe kiemelkedő. A sport nemcsak testmozgási lehetőség, hanem kapcsolódási forma is: családi napok, futóversenyek, focibajnokságok és ifjúsági sporttáborok működnek közösségi eseményként. A sport révén a különböző korosztályok és társadalmi csoportok közötti párbeszéd is erősödik.

3. Erős lokális kötődés és identitás

A lakossági visszajelzések szerint a városrészhez való kötődés erős. A hosszabb ideje itt élők és a betelepülő fiatal családok egyaránt értékelik a városrész emberléptékűségét, a közösségi szellem maradványait és a „Déli részhez tartozás” érzését. Különösen Gyöngyöshermán és Szentkirály területén tapasztalható az erős helyi identitás: az itt élők büszkéek településrészük hagyományaira, és aktívan őrzik annak kulturális értékeit.

4. Zöld környezet és természeti erőforrások

A Gyöngyös-patak, a Rumi út menti zöldsáv, valamint az Újperint és Szőlős térségében található parkos területek mindennapi közösségi terek. A lakossági válaszok kiemelik a természetközeli életmód, a nyugalom és a rekreációs lehetőségek jelentőségét. A zöldfelületek nemcsak környezeti, hanem társadalmi funkciót is betöltenek, mivel természetes találkozási pontokat kínálnak a közösségi élethez.

Gyengeségek

1. Közösségi ház és állandó infrastruktúra hiánya

A leggyakrabban említett probléma a dedikált közösségi tér hiánya. A városrészben jelenleg nincs olyan, minden korosztály számára nyitott művelődési központ vagy közösségi ház, ahol rendszeresen lehetne programokat tartani. A plébániai és iskolai helyszínek csak részben alkalmasak erre, így a közösségi élet szétszórtnak, ideiglenes terekben zajlik.

2. Széttagolt információáramlás és koordinációhiány

A civil és egyházi szervezetek sokszor párhuzamosan, egymásról keveset tudva működnek. Nincs egységes kommunikációs felület vagy városrészi hírforrás, amely összefogná a programokat. Ez az információs töredezettség rontja a részvételt, különösen a fiatalabb lakosság körében, akik jellemzően online csatornákon tájékozódnak.

3. Generációk közötti kapcsolatok gyengesége

A közösségi események többsége korosztály-specifikus, kevés az olyan program, ahol idősek, felnőttek és fiatalok közösen vesznek részt. Az interjúk szerint az idősebb lakók szeretnék átadni tudásukat (pl. helytörténet, kézművesség, hagyományok), de nincs erre kialakított keret vagy platform. A fiatal családok bevonása még szervezeti kihívást jelent, pedig jelenlétük kulcsfontosságú a közösségi folytonosság szempontjából.

Lehetőségek

1. Városrészi fesztivál – „Déli Napok”

A civil és egyházi szervezetek közös kezdeményezésére egy többnapos, szabadtéri városrészi fesztivál szervezése javasolt, amely összehangolná a közösségi aktivitásokat. A „Déli Napok” kulturális, sport- és családi programokat kapcsolhatna össze, erősítve a városrész identitását és láthatóságát. A fesztivál központi helyszíne lehetne a Gyöngyöshermán–Szentkirály SE sportpálya vagy a Rumi út menti zöldsáv.

2. Zöld programok a patakparton

A Gyöngyös-patak partja természetes közösségi tengely: kiváló helyszíne lehet tematikus sétáknak, környezettudatos akcióknak, közösségi kertprogramoknak és családi sportnapoknak. Az itt szervezett események nemcsak környezetvédelmi, hanem közösségépítő funkciót is betöltenének, és erősítenék a „Zöld városrész” identitást.

3. Ifjúsági klub vagy mobil közösségi tér kialakítása

Az ifjúsági korosztály bevonására külön figyelmet igényel a városrész. Egy mobil, modulárisan használható közösségi tér (konténer-klub, ideiglenes sátor, busz) létrehozása lehetőséget adna a fiataloknak saját programjaik szervezésére. Az AGORA, a KISZ Lakótelepért Egyesület és a sportegyesületek együttműködése biztosíthatná a fenntartható működtetést.

A közösségi adatgyűjtés eredményei alapján a Déli városrész élő, de széttagolt közösségi térséget alkot. Az itt élők aktívak, szervezettek és kötődnek lakóhelyükhöz, ugyanakkor hiányzik a koordinált, fizikai és kommunikációs központ. A legfontosabb fejlesztési irány ezért a meglévő közösségek hálózatba szervezése, az információáramlás egységesítése és a generációk közti kapcsolódás erősítése.

A Déli városrész jövőbeni közösségfejlesztése akkor lehet sikeres, ha a hagyományos közösségek tapasztalatát, a civil aktivitást és a zöld környezet adta lehetőségeket integrált közösségi modellé alakítja. Ebben a modellben a városrész nemcsak lakóhely, hanem együttműködő, önszerveződő és fenntartható közösségi ökoszisztéma lehet.

6) Ajánlások a további hasznosításhoz

A Déli városrész közösségi életének feltárása rámutatott arra, hogy a térségben jelentős önszerveződő potenciál rejlik, ugyanakkor a közösségi aktivitások ma is több, egymástól elkülönülő szigeten működnek. A jövőbeni fejlesztések fő feladata ezért az, hogy ezeket a kezdeményezéseket hálózatos együttműködésbe szervezze, a közösségi terek és programok közös használatát ösztönözze, valamint generációkon átívelő részvételt támogasson.

Az alábbi javaslatok az interjúk, közösségi fórumok és kérdőíves kutatások eredményeire, valamint a városrész valós adottságaira épülnek.

„Zöld Gyöngyös” séták és családi napok a patak mentén

A Déli városrész közösségi életének egyik természetes tengelye a Gyöngyös-patak és környezete, amely ideális helyszíne lehet a környezettudatos és rekreációs programoknak. Javasolt a „Zöld Gyöngyös” elnevezésű, évente visszatérő közösségi programsorozat elindítása, amely ötvözi a természetjárást, a családi napokat és a helytörténeti ismeretterjesztést.

A program tartalmazhat:

- sétákat és kerékpáros túrákat a patak menti útvonalakon,
- közösségi szemétszedési és faültetési akciókat,
- gyermekeknek és családoknak szóló természetismereti vetélkedőket,
- helyi civil és iskolai partnerséggel megvalósított „zöld vásárt” vagy pikniket.

A rendezvény egyszerre erősítené a környezeti tudatosságot és a városrész identitását, miközben hidat képezne a lakótelepi, kertvárosi és falusias közösségek között. Megvalósításában kulcsszerepet kaphatna a KISZ Lakótelepért Egyesület, a Gyöngyöshermán–Szentkirály SE, a Hársfa-ház és a Szentkirályi Plébánia együttműködése.

Közösségi tér kialakítása vagy megosztott helyhasználat az iskolákban és plébániákon

A Déli városrészben a közösségi ház hiánya az egyik legfontosabb infrastrukturális hiányosság. A javaslat kettős megoldást kínál:

- rövid távon az iskolák, plébániák és sportlétesítmények megosztott helyhasználatát közösségi célokra (pl. délutáni klubok, lakossági fórumok, kézműves foglalkozások),
- hosszabb távon pedig egy állandó közösségi tér kialakítása, akár moduláris, mobil építmény formájában, amely több funkciót (klub, kiállítás, családi rendezvény) is elláthat.

A megosztott helyhasználat mint modell – már működő példák alapján – költséghatékony és közösségépítő megoldás, mert a közösségi funkciók a meglévő infrastruktúrába integrálhatók. A koordinációt az AGORA, a városi oktatási intézmények és a plébániák együttműködésében lehetne megvalósítani.

3. Civil együttműködés platformja – Petőfi-, Szőlősi és Szentkirályi szervezetek közös fóruma

A városrészben számos, önállóan is aktív civil és egyházi közösség működik, de hiányzik az egységes koordináció és a közös képviselet. Ennek megoldására javasolt egy „Déli Civil Fórum” létrehozása, amely éves szinten biztosítana egyeztetési, tervezési és közös pályázati felületet a térség szervezeteinek.

A fórum célja:

- az információáramlás egységesítése,
- közös eseménynaptár és kommunikációs felület létrehozása,
- közös rendezvények és közösségi akciók szervezése,
- a civil–önkormányzati kapcsolatok intézményesítése.

A fórum működhet rotációs rendszerben, mindig más városrészi szervezet (pl. Szőlősi Patrióták, Szentkirályi Plébánia, KISZ Lakótelepért Egyesület) házigazdájaként. Ezzel a közösségi hálózat megerősödne és láthatóbbá válna a város egészében is.

Ifjúsági klubprogramok – fiatal családok bevonása

A városrész fiatal lakóinak közösségi igényeit ma elsősorban a sportegyesületek és az iskolák elégítik ki, de nincs kifejezetten ifjúsági korosztályra szabott programstruktúra. Javasolt a TOP Plusz projekt keretében egy „Déli Ifjúsági Klub” programcsomag kidolgozása, amely több helyszínen (pl. iskolák, sportpályák, plébániák udvarai) valósulhat meg.

A programok témái lehetnek:

- zenei, kézműves és sportklubok,
- önkéntes és közösségi szolgálati projektek,
- városrészi ifjúsági tanács vagy diákszövetség létrehozása,
- közösségi média-alapú kommunikációs platform a fiatalok számára.

Az ifjúsági klub célja, hogy erősítse a fiatal családok és fiatal felnőttek közösségi részvételét, valamint elősegítse a generációk közötti párbeszédet.

Generációs híd-projektek – helytörténeti interjúk, kézműves tanfolyamok, környezetvédelmi akciók

A Déli városrész közösségi struktúrájában különösen fontos a generációk közötti kapcsolat fenntartása.

A fiatal családok és az idősebb lakosok közös programjai nemcsak a tudásátadást, hanem a közösségi szolidaritást is erősíthetik.

Javasolt generációkat összekötő programok:

- „Emlékező Déli Városrész” – helytörténeti interjúk és fotógyűjtés idősebb lakókkal,
- „Mesterek és tanítványok” – kézműves és hagyományőrző műhelyek,
- „Zöld generációk” – közös faültetések, pataktisztítási akciók, környezetvédelmi programok,
- „Családi történetek térképe” – lakótelepi és falusias közösségek családi történeteinek vizuális feldolgozása (kiállítás vagy online archívum formájában).

Ezek a programok nemcsak értékmegőrzést szolgálnak, hanem társadalmi kohéziót is építenek, és hosszú távon hozzájárulnak a városrész közösségi tanulásához.

A Déli városrész közösségi fejlesztésének kulcsa az, hogy a meglévő aktivitásokból összehangolt, önfenntartó közösségi ökoszisztéma jöjjön létre. A javasolt programok – a „Zöld Gyöngyös” séták, a megosztott helyhasználat, a civil fórum, az ifjúsági klub és a generációs híd-projektek – mind olyan kezdeményezések, amelyek nem új szerkezetet hoznak létre, hanem a meglévő közösségi energiákat szervezik egységbe.

Ezek megvalósítása biztosíthatja, hogy a Déli városrész – az Ifjúsági lakóteleptől Gyöngyöshermánig – hosszú távon is aktív, fenntartható és befogadó közösségi tér maradjon Szombathely társadalmi térképén.

7) Források és hivatkozások

A Déli városrész közösségi életének történeti feltárása több forrástípusra épült: önkormányzati fejlesztési dokumentumokra, civil és egyházi szervezetek anyagaira, valamint a 2019–2025 közötti közösségi adatgyűjtés eredményeire. A cél az volt, hogy a városrész társadalmi és közösségi folyamatait valós, ellenőrizhető és archiválható adatok alapján lehessen rekonstruálni, összhangban a TOP Plusz 3.2.1–23 felhívás elvárásaival.

Alapdokumentumok és fejlesztési háttér

- „TOP–5. Célterület Cselekvési Terv – Déli városrész – Ifjúsági lakótelep” (2024)
A városrész lehatárolását, társadalmi és intézményi jellemzőit, a közösségi infrastruktúra helyzetét és a jövőbeli fejlesztési irányokat tartalmazó alapidokumentum. A terv rögzíti a közösségfejlesztés célrendszerét, a partnerségi együttműködések, valamint az adatgyűjtés alapját képező helyi SWOT-elemzést.
- „Projekt által érintett célterület közösségi tevékenységének történeti feltárása – 1–4. célterület” (2025)
A korábbi városrészi feltárások (Belváros, Derkovits, Északi és Nyugati városrész) módszertani és tartalmi mintaként szolgáltak. A dokumentum egységesíti a feldolgozás szerkezetét, biztosítva a városi szintű összehasonlíthatóságot és archiválhatóságot.
- TOP Plusz 3.2.1–23 „Fenntartható humán fejlesztések – ESZA” pályázati felhívás
A projekt kötelező elemeként írja elő a célterületi közösségi tevékenységek történeti feltárását, azok nyilvános közzétételét és archiválását, a közművelődési, muzeális és könyvtári partnerek együttműködésével.

Civil és egyházi szervezeti források

- KISZ Lakótelepért Egyesület – közösség szervezési dokumentumok, lakótelepi programok (Ifjúsági Napok, közösségi parkakciók), egyesületi jegyzőkönyvek és rendezvényfotók.
- Gyöngyöshermán–Szentkirály Polgári Kör – kulturális és helytörténeti események dokumentációi, közösségi fórumok jegyzőkönyvei, helyi értéktárhoz kapcsolódó anyagok.
- Gyöngyöshermán–Szentkirály SE – sportesemények, falunapok és ifjúsági közösségi rendezvények beszámolóí.
- Szentkirályi Plébánia és Karitás Hársfa-ház – szociális, karitatív és közösségi programok, adománygyűjtések, családi rendezvények és egyházi közösségi események dokumentumai.
- Polgárórség Déli Egysége – közösségbiztonsági akciók, lakossági együttműködési programok anyagai.

E szervezetek közösen adják a városrész civil–egyház–önkéntes tengelyét, amely a közösségi aktivitás legfontosabb motorja.

Városi és intézményi források

- AGORA Savaria Nonprofit Kft. – a TOP Plusz projekt városi szintű koordinátora, közösségfejlesztési beszámolók, partnerségi jegyzőkönyvek és módszertani útmutatók.
- Berzsényi Dániel Könyvtár – helytörténeti gyűjtemény, archív fotók, helyi sajtócikkek és közösségi rendezvények dokumentációja.

- Savaria Múzeum – kulturális örökséghez kapcsolódó adatok, várostörténeti kontextusok.
- Szombathely Megyei Jogú Város Önkormányzata – közösségi és civil pályázatok dokumentumai, zöldfelületi fejlesztési programok, lakossági fórumok jegyzőkönyvei.
- Városi közösségfejlesztési jelentések (2019–2025) – a városrész aktivitásáról, civil partnerségekről és lakossági részvételről készült éves összefoglalók.

Helyi sajtó és online források

- Nyugat.hu – riportok és tudósítások a városrész civil és egyházi eseményeiről, lakossági kezdeményezésekről, sportprogramokról és környezeti fejlesztésekről.
- VAOL.hu – helyi híryanagok a KISZ Lakótelepért Egyesület, a Polgári Kör, a Karitás és a sportegyesületek programjairól.
- Vasi Szemle – tanulmányok és helytörténeti cikkek a déli városrész fejlődéséről, a Gyöngyöshermán–Szentkirályi közösségek történetéről.
- Közösségi médiaoldalak (Facebook, Instagram) – lakossági eseményfotók, civil szervezeti posztok, önkéntes akciók és hirdetések, amelyek a helyi aktivitás kortárs lenyomatait adják.

A Déli városrész feltárásának forrásbázisa széles körű, több szintű és ellenőrizhető. A hivatalos dokumentumok, a civil és egyházi anyagok, valamint a közösségi interjúk együttesen biztosítják, hogy a városrész társadalmi működése valós, soknézőpontú képet mutasson.

A források rendszerezett archiválása és nyilvános hozzáférhetővé tétele lehetővé teszi, hogy a Déli városrész közösségi öröksége ne csupán a projekt eredményeként, hanem a helyi identitás tartós részévé váljon. E dokumentáció egyben alapot teremt a későbbi kutatásokhoz, fejlesztési tervekhez és közösségi innovációkhoz is.